

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Arş. Gör.
Hasan Umut KIVRAKKaradeniz Teknik Üni.
Edebiyat Fak.
Arkeoloji Böl.

humutkivrak@ktu.edu.tr

 0000-0002-4261-4356 10.56387/ahbvedebiyat.1724906

Gönderim Tarihi: 22.06.2025

Kabul Tarihi: 07.07.2025

Alıntı: KIVRAK, H. U. (2025).
"Kuzeybatı Kapadokya'nın Geç
Tunç Çağı Tarihsel Süreci
Üzerine Kısa Bir Değerlendirme".
AHBVÜ Edebiyat Fakültesi
Dergisi, (13), 13-25.

Kuzeybatı Kapadokya'nın Geç Tunç Çağı Tarihsel
Süreci Üzerine Kısa Bir Değerlendirme

Bu makale Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Arkeoloji Bilim Dalında Prof. Dr. Atakan Akçay danışmanlığında hazırlanan Hitit Döneminde Ovaören başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

ÖZ: Orta Anadolu Bölgesi içerisinde, Kapadokya'nın kuzeybatısı, arkeolojik açıdan görece az araştırılmış bir alan olarak dikkat çeker. Bu bölgeye dair mevcut veriler büyük ölçüde yüzey araştırmalarına ve Ovaören gibi az sayıdaki kazıya dayanmaktadır. MÖ 2. binyılın başlarından itibaren Asur Ticaret Kolonileri Dönemi ile birlikte bölgede ticarete dayalı bir yerleşim ağı oluşmuş, MÖ 1650 sonrasında başlayan Geç Tunç Çağı boyunca Hitit Devleti'nin merkezleşen yapısı içinde Kapadokya, Kızılırmak kavsi ile Aşağı Ülke arasında önemli bir geçiş kuşağı hâline gelmiştir. Bu makale, özellikle Ovaören yerleşimi odağında, Kapadokya'nın Geç Tunç Çağı'na ait kentsel, yönetsel ve ekonomik yapısını ele almaktadır. Ovaören'de ortaya çıkarılan sandık duvar tekniğiyle inşa edilmiş sur sistemi, yerleşimin askeri karakterini ve organizasyonel düzeyini yansıtırken; aynı dönem yapı katlarında tespit edilen seramik repertuarı, bölgenin kültürel ve ekonomik ilişkilerine ışık tutmaktadır. Özellikle Red Lustrous Wheelmade Ware (RLWm) grubuna ait parçaların varlığı, Ovaören'in Doğu Akdeniz, Kilikya ve Orta Anadolu arasında işleyen uzun mesafeli ticaret ağlarına dâhil olduğunu göstermektedir. Buna ek olarak, yaklaşık 50 km kuzeybatıda yer alan ve Barjamovic tarafından Nenaşsa kentiyle eşleştirilen Harmandalı yerleşimi ile kurulan mekânsal ilişki, bölgenin Geç Tunç Çağı boyunca yalnızca savunma ve iskân açısından değil, aynı zamanda lojistik ve idari düzeyde de önem arz ettiğini göstermektedir. Bu çerçevede Kapadokya'nın kuzeybatısı, yazılı kaynakların nispeten suskun kaldığı bu bölgede arkeolojik veriler aracılığıyla Hitit siyasi coğrafyasının yerel örüntülerini ortaya koymak açısından büyük bir potansiyele sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Orta Anadolu, Kapadokya, Geç Tunç Çağı, Hitit, Ovaören.

A Brief Assessment of the Late Bronze Age Historical Process in
Northwest Cappadocia

ABSTRACT: The northwestern part of Cappadocia, located in the Central Anatolian region, has thus far received limited attention in archaeological research. Existing data regarding this region rely primarily on surface surveys and a limited number of excavations, such as those conducted at Ovaören. From the beginning of the 2nd millennium BCE, known as the Assyrian Trade Colonies Period, a commerce-based settlement network began to take shape in the region. During the Late Bronze Age (after ca. 1650 BCE), Cappadocia continued to play a significant role as a transitional zone between the Kızılırmak bend and the Lower Land, within the increasingly centralized framework of the Hittite state. This article focuses particularly on Ovaören site and aims to explore the urban, administrative, and economic characteristics of northwestern Cappadocia during the Late Bronze Age. The fortification system at Ovaören, constructed using the casemate wall technique, reflects not only the urban features of the settlement but also its level of organizational complexity. The ceramic assemblage recovered from stratified contexts belonging to the same period sheds light on the region's cultural and economic interactions. Notably, the presence of Red Lustrous Wheelmade Ware (RLWm) indicates that Ovaören participated in long-distance trade networks spanning the Eastern Mediterranean, Cilicia, and Central Anatolia. Moreover, the spatial connection established with the site of Harmandalı, located approximately 50 km northwest of Ovaören and equated with the Hittite city of Nenaşsa by Barjamovic, suggests that the region held significance not only in terms of defense and settlement patterns but also in logistical and administrative dimensions throughout the Late Bronze Age. In this respect, the northwestern part of Cappadocia holds considerable potential for reconstructing the local configurations of Hittite political geography through archaeological evidence in a region largely silent in written sources.

Keywords: Central Anatolia, Cappadocia, Late Bronze Age, Hittite, Ovaören

MAKALE BİLGİLERİ / INFORMATION	
Makale Türü <i>Type of Article</i>	Araştırma Makalesi <i>Research Article</i>
Yazarların Katkı Düzeyi <i>Contribution Level of Authors</i>	Birinci Yazar: %100 <i>First Author: %100</i>
Etik Kurul Onayı <i>Ethics Committee Approval</i>	Çalışmada etik kurul iznine gerek yoktur. <i>The study does not require ethics committee approval.</i>
Finansal Destek <i>Financial Support</i>	Çalışmada finansal destek alınmamıştır. <i>The study received no financial support.</i>
Çıkar Çatışması <i>Conflict of Interest</i>	Çalışmada potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır. <i>There are no potential conflicts of interest in the study.</i>
Yapay Zekâ Kullanımı <i>Use of Generative AI</i>	Çalışmada yapay zekâ kullanılmamıştır. <i>Artificial intelligence was not used in the study.</i>
Değerlendirme <i>Review</i>	İki dış hakem, çift taraflı kör hakemlik. <i>Two external referees, double blind.</i>
Benzerlik Taraması <i>Similarity Screening</i>	Dergipark, intihal.net üzerinden yapılmıştır. <i>The screening was done through Dergipark, intihal.net.</i>
Etik Beyan <i>Ethical Statement</i>	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. <i>It is declared that scientific and ethical principles were complied with during the preparation of this study and that all the studies are mentioned in the bibliography.</i>
Etik İhlal Bildirimi <i>Ethical Violation Report</i>	ahbvedebiyatdergisi@hbv.edu.tr
Telif Hakkı ve Lisans <i>Copyright and License</i>	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. <i>The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 license.</i>

Giriş

Orta Anadolu Bölgesi içerisinde; batıda Aksaray ili sınırları içindeki Ekecik Dağları, kuzeyde Kızılırmak Nehri ve güneyde Erdaş ile Hodul Dağları ile sınırlanan Kapadokya'nın kuzeybatısına dair arkeolojik veriler oldukça sınırlıdır; bu veriler büyük ölçüde S. Omura (Omura, 1993; Omura, 1994; Omura, 1997; Omura, 1998) ve S. Y. Şenyurt tarafından yürütülen yüzey araştırmaları ile kazı çalışmalarına dayanmaktadır (Şenyurt, 1999; Şenyurt, 2000). Bölgeye ilişkin genel bulgular, Matsumura ve Weeden (2017) tarafından Orta Anadolu'nun batı kesimlerine odaklanan daha geniş ölçekli bir değerlendirme bağlamında ele alınmıştır. Bu çalışma ise aynı coğrafi çerçevede yer alan ve 2007 yılından beri kazı çalışmalarının yürütüldüğü Ovaören yerleşimini merkeze alarak, Geç Tunç Çağı (MÖ 1650-1200) süreci içerisinde Kapadokya çevresine dair yerel bağlamda bir katkı sunmayı hedeflemektedir.

Harita 1. Makalede adı geçen yerleşimleri gösteren harita

Ana Hatları ile Tarihsel Arka Plan

Orta Anadolu, Türkiye'nin iç kesimlerinde yer alan, kuzeyde Karadeniz sıradağları, güneyde ise Toroslar ile çevrelenen geniş bir platodur (Yazıcı, 2002: 10-12). Sivas ili sınırları içerisinde doğan ve geniş bir yay çizerek Samsun'un Bafra ilçesinden Karadeniz'e dökülen Kızılırmak Nehri, bu platoyu kuzey-güney yönlerinde ikiye ayıran doğal bir sınır oluşturmaktadır. Kızılırmak'ın kuzeyinde yer alan bölge, arkeoloji literatüründe yaygın biçimde "Kızılırmak kavsinin içi" olarak tanımlanmakta ve bu alan genellikle Geç Tunç Çağı'nda (MÖ 1650-1180)

Hitit çekirdek bölgesiyle özdeşleştirilmektedir (Bryce, 2005: 44). Öte yandan, son dönem çalışmalarında “Güney Orta Anadolu” olarak tanımlanan bölge kuzeyde Tuz Gölü, doğuda Hasan-Melendiz volkanik kütleleri, güneyde Toros Dağları ve Akdeniz, batıda ise Eğridir Gölü ile sınırlanan, heterojen yapı ve topografik olarak çeşitlenmiş bir peyzaj bütünüdür. Büyük ölçüde Konya Kapalı Havzası’nı da içine alan bu geniş alan Hititler tarafından Aşağı Ülke olarak adlandırılan coğrafyayla büyük oranda örtüşmektedir (Matessi, 2016: 122-124). Kapadokya Bölgesi ise bu iki coğrafi alan arasında yer almakta ve Kızılırmak’ın kuzeyinden ve güneyinden hem fiziki hem işlevsel anlamda bir geçiş kuşağı niteliği taşımaktadır. Günümüzde Kırşehir, Kayseri, Nevşehir, Aksaray, Niğde ve Yozgat’ın bir kısmını (Kazancı-Suludere, 2020: 377; Doğan, 2021: 1) içine alan bu bölge MÖ 2. bin yılda önemli gelişmelere sahne olmuştur.

Hitit Devleti’nin başkenti Boğazköy (Hattuša) ile Alacahöyük (Arinna?), Kayalıpınar (Şamuha) ve Maşat Höyük (Tapikka) gibi önemli ve iyi araştırılmış merkezlerin bulunduğu Kızılırmak kavsi içinin kuzey kesimi, Hitit arkeolojisinin en yoğun çalışıldığı alandır. Buna karşın, kavsın güneyine yakın bölgeler ile Kızılırmak’ın güneyinde kalan, Orta Anadolu’ya ait kısımlar, bugüne dek yürütülen kazılar açısından oldukça sınırlı ve dağınık bir araştırma tarihine sahiptir. Mevcut bilgiler ışığında, Geç Tunç Çağı’na ait arkeolojik verilerin sınırlı olduğu bu bölge, öncesindeki Asur Ticaret Kolonileri Dönemi’nde oldukça işlek bir ticari temelli yol ağı ile dikkat çekmektedir. Mezopotamya ile Anadolu arasındaki ticari ilişkilerin yoğunlaştığı bu dönemde, Kaneş/Neşa (Kültepe/Kayseri) ile Puruštattum (muhtemelen Acemhöyük/Aksaray ya da Bolvadin-Üçhöyük/Afyonkarahisar) arasında yer alan coğrafyada birçok yerleşim izlenebilmektedir. Bu yerleşim örüntüsü, arkeolojik buluntuların yanı sıra çivi yazılı belgeler aracılığıyla da kısmen takip edilebilmektedir¹.

Bu dönem ticari sisteminin en büyük karum konumundaki Kaneş/Neşa’dan (Özgüç, T., 2005) batıya, Puruštattum yönüne giderken uğranan ilk duraklardan biri Wašhaniya’dır (Şahin, 2010: 308). Kaneş-Karum II döneminde bir wabartum niteliğinde olan Wašhaniya, Kaneş-Karum Ib döneminde ise karum statüsü kazanmıştır. Asur Ticaret Kolonileri Dönemi’nde kentlerin genellikle surlarla çevrili olduğu varsayılmakla birlikte, yazılı kaynaklarda sur duvarıyla tahkim edildiği açıkça belirtilen tek yerleşim Wašhaniya’dır. Bu özelliğiyle Wašhaniya, dönemin savunma sistemleri açısından da dikkat çeken bir örnektir (Barjamovic, 2011: 326). Wašhaniya’nın lokalizasyonu ile ilgili çalışmalar kentin Nevşehir civarında olması gerektiği yönünde birleşmektedir (Lewy, 1947: 14; Bilgiç, 1948: 502; Şahin, 2010). M. Forlanini’de bu fikre sıcak bakarak Wašhaniya’yı Nevşehir’in Kızılırmak’ın güneyinde kalan kısmına yerleştirmektedir (Forlanini, 2008: 58. Map 1). Hitit metinlerinde geçen Ušhaniya yer adı ile Wašhaniya arasında kurulan bölgesel ilişkiler, (Nashef, 1991: 136-137) ve Forlanini’nin Ušhaniya’yı antik Osiena’ya (Aksaray-Ozancık) lokalize etmesinde etkili olmuştur (Forlanini, 2009: 51-52). Tarihsel metinlere bağlı lokalizasyon önerilerinden hareketle S. Y. Şenyurt ve A. Akçay, Ovaören’de yürütülen kazılarda açığa çıkarılan Orta Tunç Çağı ve Hitit Dönemi yerleşimini, Geç Hitit

¹ Asur Ticaret Kolonileri Dönemi’ndeki yol ağları ve dönemin tarihi coğrafyası için bkz. Barjamovic, 2011.

Dönemi'ndeki savunmalı kent modeli ve buluntularını da göz önüne alarak Wašhaniya için Nevşehir-Ovaören'in güçlü bir aday olabileceğini belirtmektedirler (Şenyurt-Akçay, 2018: 109-110). Wašhaniya'nın batıdaki komşusu ise Nenašša ya da Ninašša'dır. İki kent arasında bir köprüyle sağlanan bağlantı, Nenašša'nın Kızılırmak'a yakın bir konumda yer aldığını düşündürmektedir (Barjamovic, 2011: 397). Nenašša, Acemhöyük'ün Puruštatum olarak eşleştirilmesine bağlı olarak, Aksaray'ın doğusundaki Antik Naziansos kenti ile özdeşleştirilmektedir (Del Monte-Tischler, 1978: 282-283). G. Barjamovic, Nenašša'yı Nyssa antik kenti ile eşleştirmenin daha yerinde olduğunu belirterek Aksaray-Ortaköy'deki Harmandalı ya da Şereflikoçhisar'daki Varavan ile ilişkilendirirken (Barjamovic, 2011: 398-399; Carlo Corti, yerleşimin Büklükale olabileceğini ileri sürmektedir (Corti, 2017: 232, dipnot 144).

Barjamovic'in lokalizasyon önerilerinde, Nenašša'nın Tuz Gölü çevresine yerleştirilmesi gerektiği dikkat çekmektedir. Kapadokya'nın batı sınırlarını teşkil eden bu alanın güneyinde yer alan Acemhöyük, Asur Ticaret Kolonileri Dönemi'nde önemli bir merkez olarak işlev görmüş, özellikle anıtsal mimarisi, mühür baskıları ve ticaret yollarına yakınlığı ile öne çıkmıştır. Acemhöyük'ün Asur Ticaret Kolonileri Dönemi'nde hangi antik kentle özdeşleştirileceği sorusu ise, özellikle Puruštatum ve Ulama yer adları çerçevesinde iki ana yaklaşım etrafında şekillenmektedir. İlk görüşe göre, Acemhöyük'ün fiziksel büyüklüğü ve arkeolojik verileri, onu Puruštatum gibi geniş bölgesel bir merkezle özdeşleştirmeyi mümkün kılmaktadır (Özgüç, N., 1966: 2; Özgüç, N., 2015: 4). Ancak G. Barjamovic, alternatif bir değerlendirme sunarak, Acemhöyük'ün Ulama ile de eşleştirilebileceğini ileri sürer. Bu görüş, Ulama'nın Assur belgelerinde bir wabartum istasyonuna sahip olması, ayrıca Anitta ve I. Hattušili dönemlerindeki seferlerde adı geçen siyasi bir merkez olması gibi unsurlara dayandırılmaktadır (Barjamovic, 2011: 399-400). Acemhöyük'ün Puruštatum ya da Ulama ile ilişkisi, hâlen kıyaslamalı çalışmalara açık, tartışmalı bir konu olma niteliğini korumaktadır. Barjamovic, Puruštatum'un lokalizasyonu konusunda esas olarak Bolvadin-Üçhöyük'ü ön plana çıkarır. Bu önerisini, Üçhöyük'ün Eski Asur ticaret yolları üzerindeki konumu, Ulama, Ninašša ve Šalatuwar gibi yerleşimlerle kurduğu bağlam ve mesafe verileriyle temellendirir. Barjamovic, Acemhöyük'ün de bu kimliğe aday gösterildiğini kabul etmekle birlikte, yol ağı ile mekânsal verilerin Üçhöyük lehine daha uyumlu olduğunu vurgular (Barjamovic, 2011: 407-408).

Hitit yazılı belgeleri, Asur Ticaret Kolonileri Dönemi'nden bilinen bazı kentlerin Geç Tunç Çağı boyunca da varlıklarını sürdürdüğünü ve Hitit idari sistemi içinde yeniden tanımlandığını göstermektedir. Bu kentlerden biri olan Nenašša, erken dönemlerden itibaren siyasi ve idari açıdan önemli bir rol üstlenmiştir. Telipinu Fermanı'nda, Labarna'nın egemenliği altına aldığı şehirler arasında yer alması (CTH 19 I 7-12; Hoffmann, 1984: 12-15), Hititler'in yalnızca çekirdek bölgeyle değil, aynı zamanda Kızılırmak kavsinin güney kuşağıyla da erken dönemlerden itibaren ilgilendiğini ortaya koyar. I. Hattušili yıllıkları, Arzawa seferi sırasında Orta Anadolu'da çıkan genel isyan hareketlerini aktarırken, Ulama ve komşusu Nenassa'nın farklı tepkilerini dikkat çekici biçimde karşılaştırır. Metne göre, Hattušili'nin Arzawa'da bulunduğu

sırada Hurri kökenli düşmanlar Hitit topraklarına girerek bölge halkını ayaklanmaya teşvik etmiş, yalnızca Hattuşa krala sadık kalmıştır. Hattuşili'nin anlatımında, Nenassa'nın hızla teslim olduğu ve kapılarını açtığı ifade edilirken, Ulama'nın iki ayrı savaşta direniş gösterdiği ve nihayetinde ağır bir yenilgiye uğratıldığı belirtilir. Ulama tamamen tahrip edilmiş ve şehir tanrıları güneş tanrıçası Arinna'nın tapınağına götürülmüştür. Bu sert ceza, yalnızca askeri bir zafer değil, aynı zamanda siyasi ve dinsel bir mesaj niteliğindedir. Ulama'nın bu dönemde önemli bir bölgesel güç olduğu ve direnişinin Hitit merkezi otoritesine karşı ciddi bir tehdit oluşturduğu açıktır. (CTH 4 II KBo 10.2; de Martino, 2017, s. 255; Ünal, 2018, s. 375). Bu durum, çevre bölgelerde merkezî otoritenin henüz tam olarak sağlanmadığını, ancak askerî caydırıcılıkla kontrolün ele alındığını gösterir.

Orta Hitit Dönemi'nde merkezi otoritenin zayıflaması, Kaşka ve Arzawa gibi dış aktörlerin Hitit sınırlarına yönelik baskısını belirgin biçimde artırmıştır. III. Hattuşili dönemine tarihlenen bir belge (CTH 88), Kaşkalar'ın Nenaşša'ya kadar ilerleyerek bu kenti bir sınır hattı olarak tanımladıklarını, aynı zamanda Arzawalılar'a bağlı kuvvetlerin Aşağı Ülke içlerine nüfuz ederek Tuwanuwa ve Uda kentlerine kadar ulaştıklarını ortaya koymaktadır. Bu saldırılar I. Şuppiluliuma'nın babası II. Tuthaliya döneminde gerçekleşmiş olmalıdır (KBo 6.28 öy 6-9; Goetze, 1940, s. 21-23; Ünal, 2018, s. 473; Matessi, 2025, s. 115). I. Şuppiluliuma'nın icraatlarının anlatıldığı tabletlerde (CTH 40) ise Waşhaniya, Kaşka saldırılarından doğrudan etkilenen yerleşimlerden biri olarak görünmektedir (Fragment 11; Güterbock, 1956, s. 61; Barjamovic, 2011, s. 236-327). Bu bağlamda, söz konusu metin yalnızca düşman hareketliliğini değil, aynı zamanda Hitit idari sisteminin bu dönemde güney yönünde ne denli kırılgan hâle geldiğinin de açık göstergesidir.

Hitit yazılı belgelerinde "Aşağı Ülke" (KUR ŞAPLİTİ) olarak geçen Güney-Orta Anadolu, özellikle MÖ 14. yüzyıldan itibaren merkezî idari yapının önemli bir parçası hâline gelmiştir (Matessi, 2016). Bölgeye ilişkin en erken bilgilerden biri, I. Şuppiluliuma dönemine tarihlenen ve Arzawa kaynaklı saldırılar karşısında Hannutti adlı bir komutanın buraya gönderildiğini aktaran metinlerde yer alır. II. Murşili'nin anlatımına göre Hannutti, yalnızca askeri düzeni sağlamakla kalmamış, aynı zamanda Aşağı Ülke valisi olarak görev yapmıştır (Ünal, 2002: 179). Bu durum, Eski Hitit Dönemi'nden itibaren şehir temelli yerel idare sisteminden, İmparatorluk Dönemi'nde daha geniş coğrafyaları kapsayan ve bölgeye kurumsal bir statü kazandıran eyalet tipi yönetim biçimlerine geçiş yapıldığını göstermektedir (Matessi, 2016: 152). Bu bağlamda en kritik gelişme, II. Muwatalli'nin başkenti Hattuşa'dan alarak Aşağı Ülke sınırları içerisindeki Tarhuntaşša'ya taşınmasıdır. Bu yer değişikliğiyle birlikte Tarhuntaşša ilk kez yazılı belgelerde anılmakta, böylece Aşağı Ülke yalnızca taşra değil, aynı zamanda siyasi ve ideolojik merkez işlevi kazanan bir alan hâline gelmektedir (Otten, 1981, 11; Bryce, 2005: s. 230; Ünal, 2002: 79). Başkent taşınması genellikle Suriye cephesine yakınlık arayışı ve Kaşka tehdidinden uzaklaşma amacıyla açıklansa da (Bryce, 2005: 231), I. Singer bu kararın altında Muwatalli'nin kişisel tanrısı pihaşšaşı'yi merkeze alan bir dinsel reformun yattığını öne sürmektedir. Nitekim

Tarhuntaşsa'nın adı da bu Luvi tanrısıyla ilişkilidir (Singer, 1996: 191; Singer, 2002: 80-81; Singer, 2006). A. Matessi ise bu tercihi, bölgenin gelişmiş yol ağı ve stratejik lojistik konumu gibi rasyonel coğrafi nedenlerle açıklar; ayrıca dinsel gerekçenin bu kararı meşrulaştırmak için devreye sokulmuş olabileceğini belirtir (Matessi, 2016: 146). Muwatalli'nin ölümünün ardından III. Murşili başkenti yeniden Hattuşa'ya taşımış; ancak Tarhuntaşsa, hanedanın bir diğer koluna bırakılmıştır. III. Hattuşili döneminde bu kent, Kurunta'ya (Ulmi-Teşup) vassal bir krallık olarak verilmiş ve bu statü Bronz Tablet gibi belgelerle güvence altına alınmıştır (Ünal, 2002: 18). Kurunta'nın zamanla "büyük kral" unvanını kullanması, burada Hattuşa'ya alternatif bir siyasal odak oluştuğunu göstermektedir. Böylece Tarhuntaşsa, hem kurumsal ayrıcalıklara sahip hem de hanedan içi rekabette kilit rol oynayan bir merkez konumuna gelmiştir (CTH 81 IV: 60-71; Otten, 1981: 29; Ünal, 2018: 793).

Arkeolojik Veriler

Kapadokya Bölgesi'nin kuzey kesiminde yer alan ve sistemli kazılarla araştırılmış yegâne Geç Tunç Çağı yerleşimi, Nevşehir'in Gülşehir ilçesi sınırları içerisindeki Ovaören'dir. Kızılırmak'ın yaklaşık 25 km güneyinde konumlanan bu arkeolojik alan; Yassihöyük, Topakhöyük ve Teras Alanı olmak üzere üç ayrı birimden oluşmaktadır. Teras Alanı, Topakhöyük'ün eteklerinde yer almakta ve söz konusu iki alan ortak bir yerleşim kompleksi olarak değerlendirilmektedir. Buna karşın, Yassihöyük yaklaşık 350 metre doğuda, bağımsız bir höyük olarak konumlanmıştır (Şenyurt, 2010: 261). 2007 yılından bu yana S. Yücel Şenyurt başkanlığında yürütülen kazılarda, Geç Kalkolitik Çağ'dan Demir Çağı sonlarına kadar uzanan zengin bir tabakalanma ortaya çıkarılmıştır (Şenyurt-Akçay, 2018: 136; Şenyurt vd., 2019; Şenyurt vd., 2023; Aklan-Akçay, 2023). Bu uzun süreli iskân verileri, Ovaören'i yalnızca Kapadokya'nın değil, aynı zamanda Orta Anadolu'nun güney kesimlerinin yerleşim tarihi açısından da önemli bir örnek hâline getirmektedir.

Asur Ticaret Kolonileri Dönemi'ne ait tabakalara Topakhöyük ve Teras Alanı'nda rastlanmıştır. Topakhöyük'te açığa çıkarılan bu döneme ait kalıntılar oldukça sınırlıdır ve bütüncül bir mimari düzen sunmamaktadır (Şenyurt vd., 2023: 528–529). Buna karşılık, Teras Alanı'nın I. tabakası bu döneme ilişkin daha kapsamlı veriler sağlamaktadır. Üç yerleşim evresiyle temsil edilen bu tabaka, dönemin mimari ve kültürel özelliklerini daha net biçimde yansıtır. Çanak çömlek buluntularının analojik değerlendirmeleri, bu evrenin Kültepe Karum II ve Acemhöyük III tabakalarıyla çağdaş olduğunu göstermektedir. Şimdiye kadar yürütülen kazılarda bu tabakadan sonra Teras Alanı'nda ve Topakhöyük'te yerleşimin devam etmediği tespit edilmiştir (Şenyurt vd., 2014: 69–70).

Geç Tunç Çağı'na ait asıl yerleşim izleri Yassihöyük'te tespit edilmiştir. Yaklaşık 17 hektarlık bir alana yayılan höyük, Geç Tunç Çağı'ndan Demir Çağı sonlarına kadar iskân edilmiştir (Şenyurt-Akçay, 2018; Şenyurt vd., 2019; Şenyurt-Akçay, 2022; Şenyurt vd., 2023; Aklan-Akçay, 2023). Yerleşimin, MÖ 2. binyılın başında Teras Alanı'nda başlayıp Geç Tunç Çağı'nda

Yassihöyük'e kaymasının nedeni henüz açıklığa kavuşmamıştır. Orta Anadolu genelinde, Hitit devletleşme süreciyle birlikte yerleşimlerin dağlık alanlara yöneldiği görülür. Ancak Ovaören'in düz bir ovada Geç Tunç Çağı boyunca iskân edilmesi, bu modelin Kızılırmak'ın güneyinde geçerli olmadığını göstermektedir. Bu durum, bölgede peyzajla daha uyumlu, çevresel olanaklara dayalı bir yerleşim stratejisinin benimsendiğini düşündürmektedir (Matsumura-Weeden, 2017: 114, 116). Göstesin Ovası'nda konumlanan Ovaören, günümüzde dahi sulak özelliklerini koruyan ve tarıma elverişli geniş arazilere sahip bir çevrede yer alır. Kuzeyde Kızılırmak boylarının sunduğu geçiş imkânları ve güneyde Kilikya yönüne uzanan yollarla olan bağlantısı, yerleşimin sürekliliğinde etkili olmuş olmalıdır.

Fotoğraf 1. Ovaören Geç Tunç Çağı Sandık Duvarlı Sur Sistemi (Ovaören Kazı Arşivi)

Ovaören'de Geç Tunç Çağı'na ait kentsel düzeni en iyi yansıtan öge, sandık duvar tekniğiyle inşa edilmiş sur sistemidir. Yerleşmenin güneybatı kesiminde açığa çıkarılan bu savunma yapısının korunmuş uzunluğu 22 metre, yüksekliği ise yaklaşık 2 metredir. Sur duvarının toplam kalınlığı 5 metreye ulaşmakta olup, dış hat 1,80 m, iç hat ise 1,60 m kalınlığındadır. Bu iki hat arasındaki kalınlık farkının, savunma sırasında daha dirençli bir dış cephe oluşturmak amacıyla planlandığı düşünülmektedir. Yapılan kazı çalışmaları sonucunda, sur sistemini oluşturan iki adet sandık tam olarak açığa çıkarılmış; ayrıca, dışa taşan planıyla dik-kat çeken iki bölmeli bir kule yapısı da belgelenmiştir (Fotoğraf 1) (Şenyurt, vd., 2014: 107 – 108; Şenyurt vd., 2016: 117). Yerleşim içerisinde Geç Tunç Çağı'na ait veriler iki farklı alanda tespit edilmiştir. 2012-2013 yıllarında kazılan JF 185 açmasında dört yapı katı tespit edilmiş olup, bu yapı katlarının Eski Hitit Dönemi sonlarından Hitit İmparatorluk Dönemi'nin sonlarına kadar geniş bir zaman diliminde kullanıldığı özellikle seramik verileri üzerinden tespit edilmiştir. Büyük oranda Erken ve Orta Demir Çağı yapıları tarafından tahrip edilen bu kısımda Geç Tunç Çağı seramiğinin genel özelliklerini yansıtan çanak-çömleklerinin yanı sıra bu döneme ait az rastlanan boyalı seramikler de tespit edilmiştir (Şenyurt-Akçay, 2022). Ayrıca seramik grupları

içerisinde Red Lustrous Wheel-made Ware (RLWm) grubuna ait parçalar da tespit edilmiştir. Geç Tunç Çağı'na ait diğer mimari kalıntılar ise JA-175 ve JA-176 açmalarında ortaya çıkarılmıştır. Bu alanda iki farklı tabaka tam olarak belgelenmiş olup, ilk evrede bir mekân içerisinde yan yana yerleştirilmiş iki adet pişmiş toprak banyo küveti, birkaç büyük boyutlu küp ve bir ocak yapısı tespit edilmiştir (Fotoğraf 2) (Şenyurt vd. 2019: 261-262). Bu buluntular yapıların işleviyle ilgili fikir verebilir ancak çok az kısmı açığa çıkartıldığı için eldeki veriler kesin bir yorumu şimdilik mümkün kılmamaktadır. Alandan elde edilen C14 tarihleri ve seramik analizi sonuçları, bu alanın Eski Hitit Dönemi'nden başlayarak Hitit İmparatorluk Dönemi'nin başlarına kadar kullanımda olduğunu ortaya koymaktadır. Ovaören'de yapılan kazılarda şu ana kadar çivi yazılı tabletlere ya da Luwi hiyeroglifli mühür ve mühür baskıları gibi buluntulara ise rastlanmamıştır. Bu durum Ovaören'in Geç Tunç Çağı'ndaki adının tespitini zorlaştırmaktadır².

Fotoğraf 2. Ovaören JA 175 ve JA 176 açmalarındaki Geç Tunç Çağı'na Ait Kalıntılar (Ovaören Kazı Arşivi)

Ovaören'in yaklaşık 50 km kuzeybatısında yer alan Harmandalı Höyüğü, tıpkı Ovaören gibi günümüzde Ankara–Niğde otoyolunun hemen kenarında, ulaşımı oldukça kolay bir konumda yer almaktadır. Henüz sistemli biçimde kazılmamış olsa da hem boyutları hem de yüzeyde tespit edilen sınırlı arkeolojik bulgular doğrultusunda Aksaray'ın Ortaköy ilçesi sınırları içerisindeki yerleşimin, bölgenin MÖ 2. binyıl arkeolojisi açısından dikkate değer bir potansiyele sahip olduğu anlaşılmaktadır (Omura, 1997: 294; Barjamovic, 2011: 399). Orta Çağ'da Kapadokya'nın önde gelen piskoposluk merkezlerinden biri olan Bizans dönemi Nyssa'sına lokalize edilen bu yerleşim, Barjamovic tarafından Hitit belgelerinde de adı geçen Nenašša kentiyle eşleştirilmektedir (Barjamovic, 2011: 399). I. Hattušili tarafından ele geçirilmesinin ardından Hitit merkezi idaresine entegre edilen Nenašša'nın, hem dini hem de idari işlevlerini sürdürmüştü; ^{LÜ}AGRIG unvanlı bir görevli tarafından temsil edilmesi, şehrin yerel yönetim ağı

² Ovaören Geç Tunç Çağı verileri yazar tarafından hazırlanan doktora tez çalışması kapsamında değerlendirilmektedir.

içindeki önemini vurgularken, Hattuša'da bir tahıl ambarına sahip olması, onu merkezi lojistik sistemde stratejik bir konuma yerleştirmektedir (Barjamovic, 2011: 330). Bu lokalizasyon önerisi, yalnızca Nenašša'nın değil, aynı zamanda bölgenin genel tarihsel coğrafyasının yeniden inşası açısından da büyük önem taşımaktadır.

Değerlendirme ve Sonuç

Hitit çivi yazılı belgeleri, zengin içerikleri ve çok yönlü verileriyle uzun yıllar boyunca Hitit arkeolojisinin ana referans kaynağı olmuş; araştırmalar çoğunlukla bu belgelerde geçen olay ve olguları arkeolojik kanıtlarla doğrulama üzerine kurulmuştur. Bu yaklaşım, Hitit Devleti'ni ve onun başındaki "Büyük Kral" figürünü merkez alan bir yorum çerçevesi üretmiştir (Glatz, 2011). Ancak son dönemlerde yapılan çalışmalar merkezi anlatının ötesinde çok katmanlı ve yerel odaklı bir Hitit coğrafyasına işaret etmektedir (Glatz, 2009; Matessi, 2025). Bu bağlamda, Kapadokya çevresi gibi yazılı kaynakların görece suskun kaldığı alanlarda açığa çıkarılan mimari kalıntılar, seramik repertuarı ve yerleşim örüntüleri, Geç Tunç Çağı'nın sosyo-politik ve ekonomik yapısına dair önemli veriler sunmaktadır.

Göstesin Ovası gibi verimli bir peyzajda konumlanan Ovaören, Geç Kalkolitik'ten Hellenistik-Roma dönemine kadar kesintisiz iskân görmüş olup, Geç Tunç Çağı'nda savunmalı yapısıyla öne çıkmaktadır. Sandık duvar tekniğiyle inşa edilmiş sur sistemi, yalnızca mimari düzeyde değil, aynı zamanda bölgenin askeri ve yönetsel organizasyonu açısından da önemli veriler sunmaktadır. Ovaören'deki Geç Tunç Çağı yerleşiminin sınırları şu an için tam olarak tespit edilememekle birlikte Demir Çağı surunun Geç Tunç Çağı surları üzerinde inşa edildiği göz önünde bulundurularak kentin 17 hektarlık bir alan kapladığı varsayılmaktadır. İleride yapılacak kazılarla netlik kazanacak bu varsayım Ovaören'i bu dönem için ayrıcalıklı bir yere konumlanmaktadır. Zira C. Glatz, Orta Anadolu'daki höyüklerin boyutlarıyla ilgili yaptığı analizlerde yerleşimlerin kapladıkları alanlar ile işlevleri arasında bir bağlantı olduğunu ve 10 hektar ve üzeri yerleşimlerin bölgesel idare merkezler olduğunu vurgulamaktadır (Glatz, 2009: 132-133). Bölgedeki diğer bir önemli merkez olan Harmandalı da aynı şekilde boyutlarıyla ön plana çıkmaktadır. A. T. Ökse'nin (2000; 2001) Sivas'ta yaptığı yüzey araştırmaları Geç Tunç Çağı'nda bölgesel öneme sahip yerleşimler arasında yaklaşık 50 km bulunduğunu göstermiştir. Bu mesafe Ovaören ve Harmandalı arasındaki mesafeye de uygundur.

Harmandalı yerleşimi bölgenin kuzeyinde Kızılırmak'a yakın bir konuma sahip olup bölgenin Kızılırmak kavsini içindeki kazısı yapılmış Büklükale ve Kaman-Kalehöyük gibi Geç Tunç Çağı yerleşimleri ile Kızılırmak'ın güneyi arasındaki geçiş pasajında yer almaktadır. Alanın daha güneyinde yer alan Ovaören ise Kilikya Kapıları ve Göksu Vadisi (Matessi, 2021: 10-12) üzerinden Konya Ovası'na bağlanan yollara açılan bir konuma sahiptir. RLWm grubuna ait seramikler, Ovaören'in MÖ 15. yüzyıldan itibaren Doğu Akdeniz-Kilikya-Orta Anadolu arasındaki Geç Tunç Çağı ticaret ağına dahil olduğunu göstermektedir.

KAYNAKLAR

- AKLAN, İ; AKÇAY, A. (2023). "Kırsalın Öyküsü: Geç Demir Çağı'nda Ovaören". *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* C.32, (3), 20-41.
- BARJAMOVIĆ, G. (2011). *A Historical Geography of Anatolia in the Old Assyrian Colony Period*. Copenhagen: Museum Tusulanum Press.
- BİLGİÇ, E. (1948). "Anadolu'nun Tarihi Çağı'nın Ana Hatlarıyla Rekonstrüksiyonu Siyasi-İdari ve İktisadi-İçtimai Bakımlardan", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* C.6, (5), 489-516.
- BRYCE, T. (2005). *The Kingdom of Hittites*. Oxford: Oxford University Press.
- CORTI, C. (2017). The North: Hanhana, Hattena, İstahara, Hakpiš, Nerik, Zalpuwa, Tummana, Pala and the Hulana River Land. M. Weeden ve L. Z. Ullmann (Ed.), *Hittite Landscape and Geography* (219-238). Boston: Brill.
- DE MARTINO, S. (2017). Central West: Philology. M. Weeden ve L. Z. Ullmann (Ed.), *Hittite Landscape and Geography* (253-261). Boston: Brill.
- DEL MONTE, G.F; J. Tischler. (1978). Répertoire Géographique des Textes Cunéiformes VI. Die Orts und Gewässernamen der hethitischen Texte. Wiesbaden: Ludwig Reichert.
- DOĞAN, U. (2021). *Kapadokya Zamanda Yolculuk*. Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları.
- FORLANINI, M. (2008). "The Historical Geography of Anatolia and the Transition from the Kârum-Period to the Early Hittite Empire", *Old Assyrian Archives-Studies*, (3), 57-85.
- FORLANINI, M. (2009). On The Middle-Kızılırmak, II. F. Pecchioli Daddi, G. Torri ve C. Conti (Ed.), *Central-North Anatolia In The Hittite Period: New Perspective in Light Of Recent Research*, *Studia Asiana* 5 (39-69).
- GLATZ, G. (2009). "Empire as Network: Spheres of Material Interaction in the Late Bronze Age Anatolia". *Journal of Anthropological Archaeology*, (28), 127-141.
- GLATZ, C. (2011). The Hittite State And Empire from Archaeological Evidence. S. R. Steadman ve G. McMahon (Ed.), *The Oxford handbook of ancient Anatolia (10,000–323 BCE)* (877–899). Oxford: Oxford University Press.
- GOETZE, A. (1940). *Kizzuwatna And The Problem Of Hittite Geography*. New Haven: Yale University Press.
- GÜTERBOCK, H. G. (1956). The Deeds of Suppiluliuma as Told by His Son, Mursili İi. *Journal Of Cuneiform Studies* C.10, (2), 41–130.
- HOFFMANN, I. (1984). *Der Erlaß Telipinus (Texte der Hethiter 11)*. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag.
- HEIDELBERG: Carl Winter Universitätsverlag. Lewy, J. (1947). "Naram-Sin's Campaign to Anatolia in the Light of the Geographical Data of the Kultepe Texts". *Halil Edhem Hatıra Kitabı Cilt: 1* (11-18). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- KAZANCI, N; Suludere, Y. (2020). "Kapadokya'nın Litolojik Yapısı ve Sınırları, Türkiye". *Türkiye Jeoloji Bülteni* C.63, (3), 373-380.

- MATESSÍ, A. (2016). "The Making of Hittite Imperial Landscapes: Territoriality and Balance of Power in South-Central Anatolia during the Late Bronze Age". *Journal of Ancient Near Eastern History* C.3, (2), 117-162.
- MATESSÍ, A. (2021). "The Ways Of An Empire: Continuity And Change Of Route Landscapes Across The Taurus During The Hittite Period (Ca. 1650–1200 BCE)". *Journal of Anthropological Archaeology*, (62).
- MATESSÍ, A. (2025). *Frontiers, Territories and the Making of Hittite Political Landscapes*. Boston/Berlin: De Gruyter.
- MATSUMURA, K; WEEDEN, M. (2017). Central West: Archaeology. M. Weeden ve L. Z. Ullmann (Ed.), *Hittite Landscape and Geography* (99–122). Boston: Brill.
- NASHEF, K. (1991). *Die Orts- und Gewässernamen der Altassyrischen Zeit (Répertoire Géographique des Textes Cunéiformes 4)*. Wiesbaden: Dr. Ludwig Reichert Verlag.
- OMURA, S. (1993). "1991 Yılı Orta Anadolu'da Yürütülen Yüzeý Araştırmaları". *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, (10), 365–387.
- OMURA, S. (1994). "1992 Yılı Orta Anadolu'da Yürütülen Yüzeý Araştırmaları". *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, (11), 311–336.
- OMURA, S. (1997). "1995 Yılı Orta Anadolu'da Yürütülen Yüzeý Araştırmaları". *Araştırma Sonuçları Toplantısı* C.2, (14), 283–302.
- OMURA, S. 1998: "1996 Yılı Orta Anadolu'da Yürütülen Yüzeý Araştırmaları", *Araştırma Sonuçları Toplantısı* C.2, (15), 41–50.
- OTTEN, H. (1981). *Die Apologie Hattusilis III. Das Bild Der Überlieferung*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
- ÖKSE, A. T. (2000). "Neue hethitische Siedlungen zwischen Maşat Höyük und Kuřaklı". *Istanbul Mitteilungen*, (50), 87–111.
- ÖKSE, A. T. (2001). Hethitisches Territorium am oberen Marassantiya: Ein Rekonstruktionsversuch. G. Wilhelm (Ed.), *Akten des IV. Internationalen Kongresses für Hethitologie*, Würzburg 4.–8. Oktober 1999 (499–510). Studien zu den Boğazköy-Texten (Vol. 45). Harrassowitz.
- ÖZGÜÇ, T. (2005). *Kültepe, Kaniř/Neşa*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- ÖZGÜÇ, N. (1966). "Acemhöyük Kazıları". *Anadolu*, (10), 1-28.
- ÖZGÜÇ, N. (2015). *Acemhöyük-Buruřhaddum I Silindir Mühürler ve Mühür Baskılı Bullalar*. Ankara: Türk tarih Kurumu Yayınları.
- SINGER, I. (1996). *Muwatalli's Prayer to the Assembly of Gods Through The Storm-God of Lightning (CTH 381)*. Atlanta: Scholar Press.
- SINGER, I. (2002). Hittite prayers. Atlanta: Brill.
- SINGER, I. (2006). The failed reforms of Akhenaten and Muwatalli. *British Museum Studies in Ancient Egypt and Sudan (BMSAES)*, (6), 37-58.
- ŞAHİN, H. A. (2010). "Asur Ticaret Kolonileri Devrinde Nevşehir Yöresinde Varlığını Sürdüren Washania Krallığı". *History Studies* C.2, (3/2010), 307-316.
- SINGER, S. Y. (1999). Nevşehir İli 1997 Yüzeý Araştırması, *Araştırma Sonuçları Toplantısı* 16/1, 451–466.

- ŞENYURT, S. Y. 2000: Nevşehir İli 1998 Yüzey Araştırması, *Araştırma Sonuçları Toplantısı* 17/2, 365–373.
- ŞENYURT, S. Y. (2010). Ovaören-Göstesin Geç Hitit/Luwi Hiyeroglif Yazıtı. Ş. Dönmez (Ed.). *Veysel Donbaz'a Sunulan Yazılar. DUB.SAR. É.DUB.BA.A* (261-268). İstanbul: Ege Yayınları.
- ŞENYURT, S. Y.-Akçay, A. (2018). "Topada Yazıtına Farklı Bir Bakış: Geç Hitit Döneminde Orta Anadolu'da Güç Dengeleri". *TÜBA-AR*, (22), 95-117.
- ŞENYURT, S. Y.;-AKÇAY, A. (2022). "Late Bronze Age Painted Pottery and its Contextual Relationship to the Hittite Levels at Ovaören. F. Manuelli ve D. P. Mielke (Ed.)", *Late Bronze Age Painted Pottery Traditions at the Margins of the Hittite State* (99-112). Oxford: Archaeopress Access Archaeology.
- ŞENYURT, S. Y.;-AKÇAY, A; AKLAN, İ. (2023). "Ovaören Yassıhöyük Kazıları ve Orta Anadolu Demir Çağı Mimarisinde Gelişim ve Değişime Kronolojik Bir Bakış". *Höyük*, (11), 41 – 63.
- ŞENYURT, S. Y.;-AKÇAY, A; KAMIŞ, Y. (2014). "Ovaören 2013 Yılı Kazıları". *Kazı Sonuçları Toplantısı* C.2, (36), 101-120.
- ŞENYURT, S. Y.;-AKÇAY, A; KAMIŞ. (2016). "Ovaören 2014 Yılı Kazıları". *Kazı Sonuçları Toplantısı* C.2, (37), 111-128.
- ŞENYURT, S. Y.;-AKÇAY, A; KARA, S. (2019). "Alışar-4 Seramik Geleneği İçerisinde Ovaören Demir Çağı Geyik Figürlü Seramikleri". *SELEVCIA*, (IX), 205 – 245.
- ŞENYURT, S. Y.;-AKÇAY, A; vd. (2019). "Ovaören 2017 Yılı Kazı Çalışmaları". *Kazı Sonuçları Toplantısı* C.1, (40), 251 – 270.
- ŞENYURT, S. Y.;-AKÇAY, A; vd. (2023). "Ovaören 2021 Yılı Kazıları". *Kazı Sonuçları Toplantısı* C.4, (42), 527 – 538.
- ÜNAL, A. (2002). *Hititler Devrinde Anadolu I*. İstanbul: Arkeoloji Ve Sanat Yayınları.
- ÜNAL, A. (2018). *Eski Anadolu Siyasi Tarihi. Kitap 1: Eski Taş Devri'nden Hitit Devletinin Yıkılışına Kadar (M. Ö. 60.000-1180)*. Bilgin Kültür Sanat Yayınları.
- YAZICI, H. (2002). *İç Anadolu Bölgesi Coğrafyası*. Ankara: Nobel.